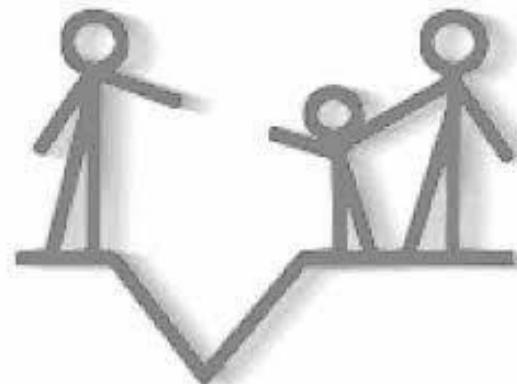

ニックור הורי וסרבנות קשר: עדויות מהמחקר

ד"ר חניתה קושר

בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית,
האוניברסיטה העברית בירושלים

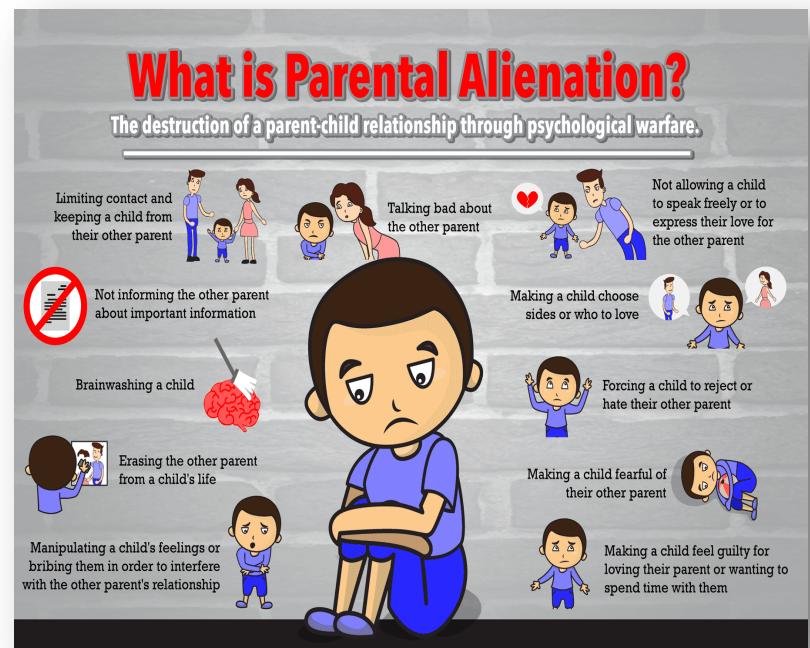
מבוסס על סקירה שהוכנה בהזמנה ובשיתוף עם מערך
يいう كطينيم، هيئه العدالة، משרד המשפטים

על מה אני אדבר היום

ממצאים אמפיריים

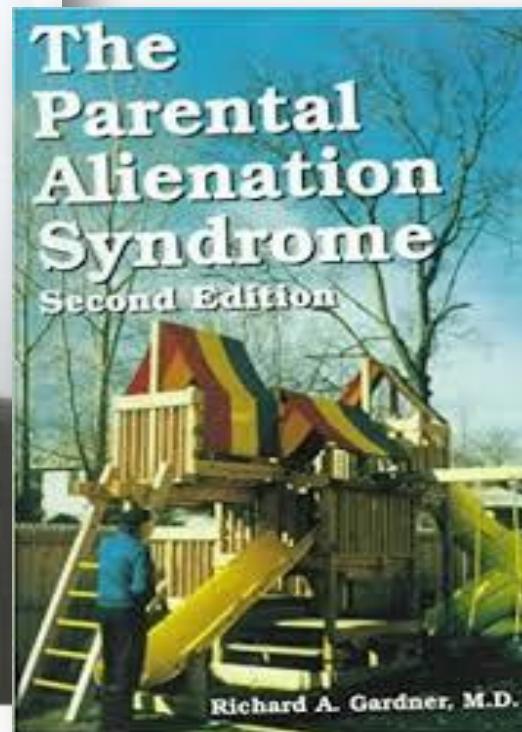

הגדירות תיאורתיות

"יישור קו" מהו ניכור הורי?

- ריצ'רד גראדנר (Gardner, 1985, 1987, 1991, 2002)

Dr. Richard Gardner

תסמנות הניכור ההורי על פי גרדנר

Parental Alienation Syndrome (PAS)

- גרדנר הגדר את **תסמנות הניכור ההורי** מתייחסת למצב שבו הילד מבטא ניכור בוטה כלפי אחד ההורים (ההוראה המנוכר/הוראה היעד), בדרך כלל ההוראה שאינו משמרן, ומסרב ליצור או לשמור אליו על קשר. הסירוב מלאוה בנסיבות הcapeה והשמצה של הילד נגד ההוראה המנוכר, כאשר לתוכן הcapeה אין יסוד למציאות.
- התוצאה : התפרקות מערכת היחסים בין הילד להורה המנוכר (**ኒਕੋਰ ਮਲਾ alienation** (Complete alienation) או **הਸਭਤ ਨੜਕ** ਚਮੁਰ ਲਕਾਰ ਬਿਨੈਂ ਹਿਲਦ ਲਹੋਰਾ ਮਨੋਕਰ).

התנהוגיות או תופעות המעידות על קיומה של התסמנונת (כולו או רובו) (Gardner, 2002):

1. מסע הcpfשה והשמדה של הילד כלפי ההוראה המנוכר הצדקות חלשות, זניחות ואף אבסורדיות לביזוי ולהcpfשה
2. התייחסות הילד להורה המנוכר חסרת אמביולנטית
3. חשיבה "עצמאית"
4. ההוראה המנוכר תומך בסיפורים של הילד ורואה בהם סיבה מוצדקת לשנאה ולהתנכרות
5. העדר רגשות אשמה של הילד על האוצריות המופנית כלפי ההוראה המנוכר
6. בהשמדות של הילד ישנה מידת מסויימת של זיוף
7. התפשטות העוינות לאחרים ו/או למשפחה המורחבת של הורה היעד

תרומתו של גרדנר להבנת התופעה

- חוקרים אחרים זיהו את המצב של כישלון קשר עוד טרם פורסום עבודותיו של גרדנר (למשל, Wallerstein & Kelly, 1976, 1980)
- החידוש בהגדרה של גרדנר היה בדges על כך שכאשר הקשר בין הילד להורה נכשל אחד ההורים אשם בכך שניכר את הילד
- גרדנר הסית את נקודת הכאב מהילד אל המתරחש במערכת המשפחה
- הפנית האצבע המאשימה הביאה בהמשך לביקורת נוקבת נגד הגדרותיו של גרדנר

אבחנה מבטלת

- ניתן לזיהות/לאבחן את תסמונת הבניור ההורי רק במצבים בהם ההוראה המנוכר לא מבטא שום התנהגות מתעללת
- לפיכך, כאשר הילד דוחה את ההוראה מסביבות מוצדקות ותקפות, למשל כאשר הוא חווה התעללות או הזנחה, לא מדובר בبنيור ההורי (Gardner, 2001, 2002; Reay, 2015; Templer et al., 2017)

ニックור הורי כהתעללות רגשית בילדים

- גרדנר (Gardner, 2002) ראה בתסומנות הניכור הורי סוג של התעללות רגשית בילדים
- ישנה הסכמה רחבה כי לניכור הורי יש השפעות הרסניות בטוחה קצר וארוך על שלומו ורווחתו של הילד

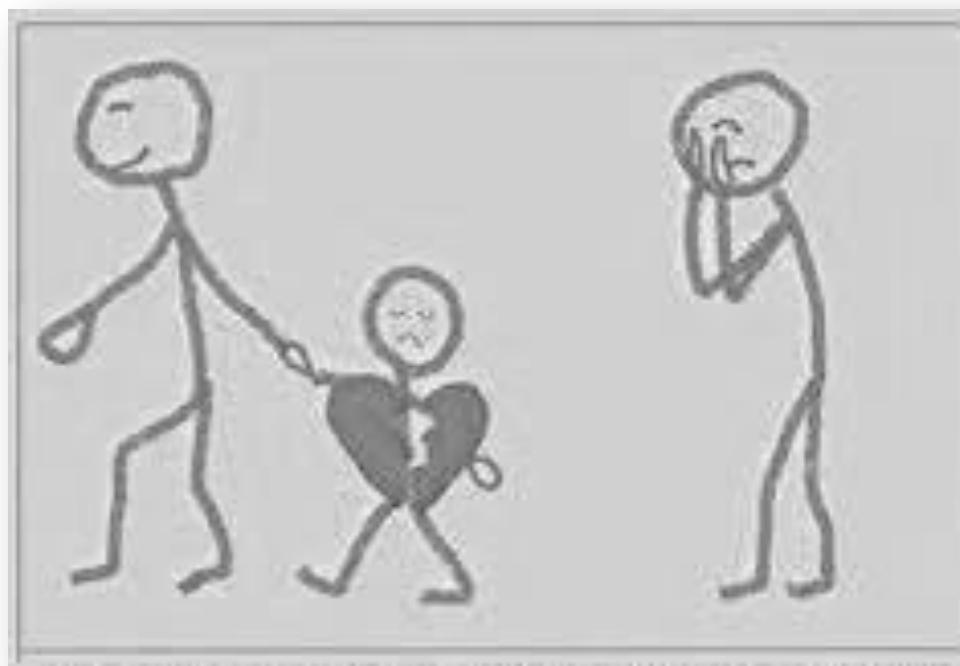
ביקורת על גרדנר (Kelly & Johnston, 2001)

- ביקורת על עצם הגדרת הניכור ההורי כתסמונת
- ביקורת על עצם הקביעה כי הסיבה לניכור הורי היא התנהגות המסייעת של אחד ההורים
 - ההתמקדות בהורה כאשם המרכזי בניכור של הילד לא נטmeta על ידי ספרות ענפה של מחקר קליני
 - התנהגות מנכרת היא לא תנאי מספיק והכרחי כדי שילד יהפוך להיות מנוכר (למשל, Johnston, 2003)

ニックור הורי או סרבנות קשר?

- מצב שבו הילד מסרב להיות בקשר עם ההוראה השני לאחר פירוד או גירושין, מוגוון של סיבות נורמליות, מציאותיות וצפויות מבחינה התפתחותית (לסר, 2001 ; 2005). (Kelly & Johnston, 2001).
- הסיבות לסרבנות קשר :
 - התנגדות שורשיה בתהליכי התפתחות נורמליים
 - התנגדות שנטועה בגירושין ונישואין בקונפליקט גבוה
 - התנגדות כתגובה לסגנון ההוראות של ההוראה
 - התנגדות שעולה מ恐惧 הדאגה של הילד למצבי הרגשי השביר של ההוראה המשמרן, למשל פחד לעזוב אותו בלבד.
 - התנגדות שמקורה בכך שההוראה נישא מחדש או נמצא בזוגיות חדשה.
 - ליקות במסוגיות ההוראה של ההוראה המסורב
 - הפרעה מרדנית מתנגדת

**התערבותיות ומענים משפטיים
וטיפוליים במקרים של ניכור הורי:
עדויות מהמחקר**

הנחה יסוד

- שיתוף פעולה הדוק בין המערכת המשפטית והטיפולית הוא הכרחי לשם טיפול מוצלח בתופעה (Gardner, 1998; Sullivan & Kelly, 2001; Templer et al., 2017)

מענים משפטיים וטיפוליים במקרים של ניכור הורי : (Warshak, 2010)

1. בית המשפט מורה כי הילד יישאר בשמורת עיקרת של הורה המנכער
2. בית המשפט מאים על הורה המנכער בסנקציות משפטיות שונות במידה ולא מלא אחר הוראות בית המשפט
3. העברת המשמורת מהורה המנכער להורה המנוכער
4. העברת הילד למקום ניטרלי, למשל במסגרת השמה חוץ ביתית.
5. חיוב המשפחה (חלק מחבריה או כולם) לעبور טיפול קליני
6. ניתוק הקשר בין הורה המנכער הילד
7. אין החלטה (פתרון טבעי)

המודל של גrndr

העברת המשמורת להורה המנכער או העברת הילד למקום ניטרלי	דרגה חמורה
השארת המשמורת אצל ההורה המנכער, והטלת סנקציות משפטיות על ההורה המנכער, כולל מעצר בעקבות אי ציות	דרגה בינונית
אין צורך בהתערבויות המשפטית או קלינית	דרגה קלה

סקירת מחקרים

חיפוש המחקרים:

- מחקרים בתחום אוטרו דרך מאגרי מידע, נכללו רק מאמרים שהתפרסמו במקורות מדעיים מוסמכים
- נכללו רק מחקרים שבהם נבחנה הייעילות של התרבות משפטית ו/או קלינית במקרה של ניכור הורי

מצאים כלליים:

- נמצאו רק 11 מחקרים! (וסקירה שיטית אחת Templer et al., 2017)
- המקרים התבכעו בין השנים 1991-2015
- אף מחקר לא נעשה בישראל!

נתחיל מהסוף: מגבלות מתודולוגיות

- מרבית החוקרים נעשו על מוגדים קטנים מאוד
- מרבית החוקרים מתבססים על חקר תיקים משפטיים או טיפוליים
- מרבית החוקרים אינם מבוססים על כלי מדידה תקפים ומהימנים, אלא על הערכות קליניות בלבד
- החוקרים ברובם מגדירים את התוצאה הרצוייה של התרבות כחידוש הקשר עם ההורה המנוח גרידא, ללא בחינה הוליסטית של טובתו ורווחתו של הילד
- רוב החוקרים לא היתה קבוצת ביקורת
- ברוב החוקרים מדובר בנקודת מבט רטראנספקטיבית
- ברוב החוקרים יש שימוש בסטטיסטיקה תיאורית בלבד, מה שלא מאפשר ללמידה על קשרים מובהקים בין משתנים
- **בכל החוקרים כמעט אחד חסרה נקודת המבט של הילד!**

ממצא 1: העברת המשמרות מההוראה המנכער להורה

המנכער נמצאה אפקטיבית בהפסקה של הניכור ההורי

חוקר/ים	מספר ילדים נחקרים	תוצאה בעקבות שינוי משמרות
גרדנר (Gardner, 2001)	99 ילדים (תיקים)	בכל המקרים הניכור ההורי פחת (22%) ב% 90 מהמקרים שלא היה שינוי במשמרות הניכור ההורי עלה
רנד, רנד וקופטסקי (Rand, Kopetski, 2005)	45 ילדים (תיקים)	בכל המקרים הניכור ההורי פחת חוסר הפחתה בניכור ההורי או ניכור מלא הייתה כאשר לא היה שינוי במשמרות
דונן והדריק (Hedrick, 1995)	16 תיקים, 21 ילדים	בשלושת המקרים שבהם נעשה שינוי משמרות הניכור ההורי נפתר
למנפל (Lampel, 1996)	7 ילדים	הניכור ההורי פחת במקרה היחיד שבו ילד הוצא ממשמרות ההוראה המנכער
ראי (Reay, 2015)	22 ילדים (בכולם העברת משמרות זמנית)	ב% 95 מהמקרים הייתה הצלחה בחידוש ושימור הקשר
וורשак (Warshak, 2010)	23 משפחות (בכולם הייתה העברת משמרות)	ב 22 משפחות מתוך 23 משפחות נצפתה ירידת בניכור ההורי
קלוואר וריבילין (Rivlin, 1991)	400 תיקים	ב 90% מהמקרים שבהם הייתה הרחבת הסדרי הרואה היה שינוי חיובי במערכת היחסים בין ההוראה המנכער לילד

יש לשים לב, העברת משמורת נמצאה אפקטיבית רק בהפסקת הניכור ההורי!

- רק מחקר אחד בחרן את התוצאה של העברת משמורת על מצב הילד :
- קלאואר וריבילין (Clawar & Rivlin, 1991) מצאו כי הרחבות הביקורים אצל ההורה המנוח או העברת המשמורת אליו היתה קשורה לירידה בסימפטומים השליליים הפסיכולוגיים, החברתיים, החינוכיים והפיזיים של הילד.
- בנוסף, לא נמצא מחקרים אמפיריים שבחנו את ההשפעה של הוצתת הילד מהבית במסגרת השמה חוזז בתיות על הילד ועל הניכור ההורי

ממצא 2: מחקר אחד בלבד מצא כי הפרדה בין הילד

להורה המנוכר לא הייתה מזיקה (Ready, 2015)

- רדי (Ready, 2015) חקר משפחות שלקו חלק בתכנית אינטנסיבית לטיפול בניכור הורי (Family Reunification Program FRRP), שבמסגרתה בית המשפט מעביר את המשמרות באופן זמני להורה המנוכר.
- הוא מצא כי לא רק שהኒכור ההורי הופחת ברוב המקרים הללו, אלא שהפרדה מההורה המנוכר לא נפתחה כמזיקה לילדים.
- המחקר עקב אחרי המשפחות בכמה נקודות זמן : 3 חודשים, 6 חודשים, 9 חודשים ו 12 חודשים לאחר הת urzędות. במהלך המעקב נמצא כי הילדים שמרו על קשר חיובי, בריא ואוהב עם ההורה.
- מסקנותו : כל עוד הניתוק מההורה המנוכר והמעבר להורה המנוכר נעשה בצורה מלאה ותומכת לא נוצרת טראומה לילדים
- עם זאת, הוא לא מדווח במאמריו באילוcli מחקר הוא עשה שימוש כדי להעריך שלילד לא נגרמה טראומה

ממצא 3: נמצא כי השארת הילד עם ההוראה המנכרת מחמירה את הניכור ההורי

(Dunne & Hedrick, 1995; Gardner, 2001; Rand et al., 2005)

- גרדנר (Gardner, 2001) מצא במחקריו כי מתווך כלל המקרים שבhem לא נעשה שינוי בשמירה ולא הופחת המגע עם ההוראה המנכרת ב 90% הניכור ההורי עלה, ורק ב 10% הניכור ההורי ירד
- רנד, רנד וקופטסקי (Rand, Rand & Kopetski, 2005) מצאו כי במקרים בהם המשמרות נשארה אצל ההוראה המנכרת נצפה ניכור מלא או חסר הפחתה בניכור ההורי

ממצא 4: נמצא כי טיפול משפחתי מסורתי לא עוזר ואף עשוי להזיק במצבים של ניכור הורי

(Clawar & Rivlin, 1991; Dunne & Hedrick, 1995; Reay, 2015; Warshak, 2010)

- דונן והדריק (Dunne & Hedrick, 1995) מצאו כי מתוך 13 מקרים של ניכור הורי שטופלו באופן קליני מסורתי, רק ב 2 מקרים (12.5%) היה שיפור מסוים ביחסים עם ההורה המנוח, כאשר ב 11 מקרים (69%) לא היה שיפור כלל, וב 2 מקרים הניכור אף הפך להיות חמור יותר.
- גיונסטון וגולדמן (Johnston & Goldman, 2010) מצאו כי מתוך 42 מקרים של ילדים שטופלו קלינית בגלל מצבים של ניכור הורי, ניכרה ירידה בניכור ההורי רק במחצית מהמקרים, וזאת רק כאשר הטיפול התחיל יחסית מוקדם. רק בORITY מהמקרים הניכור הורי נפתר לחלוטין.

- תורן ואחרים (Toren et al., 2013) ערכו ניסוי למחצה שבו הם השוו בין 22 ילדים שלקחו חלק בשיטת טיפול שפותחה במיוחד לטיפול בניכור הורי (טיפול קבוצתי מקביל- parallel therapy) לבין 44 ילדים שלקחו חלק הטיפול פרטני או משפחתי מסורתי. נמצא כי מידת החרדה והדיכאון של הילדים ירדה באופן מובהק לאחר הטיפול, וכי שיתוף הפעולה בין ההורים כ-12 חודשים לאחר הטיפול היה גבוה יותר מרמת שיתוף הפעולה של קבוצת ביקורת שהשתתפה הטיפול רגיל בקהילה.

פרק 3 מחקרים בדקו את האפקטיביות של שיטות טיפול אינטנסיביות (מחנה)

- ראי (Reay, 2015) חקר 22 ילדים שהשתתפו בשיטת הטיפול Family Reflection Reunification Program FRRP ומצא כי ב 95% מהמקרים הייתה הצלחה בחידוש ושמור הקשר בין הילד להורה המנוח
- ורשק (Warshak, 2010) ערך מחקר על 23 ילדים שלקחו חלק ב"סדנא לגשרים משפחתיים" Family Bridge workshop שמטרתה לשפר את מערכת היחסים בין הילד להורה המנוח לאחר שהמשמורת מעוברת להורה המנוח והקשר עם ההורה המנוח מופסק. נמצאה ירידה בניכור ההורי ב 22 מתוך 23 משפחות לאחר התערבות. 18 משפחות מתוך 22 משפחות אלה שמרו על זה שנתיים עד ארבע לאחר התערבות.
- אבל, סוליבאן ואחרים (Sullivan et al., 2010) מצאו ממצאים מעורבים לגבי טיפול משפחתי אינטנסיבי מסווג "מחנה משפחתי להתמודדות עם מחסומים" Overcoming Barriers Family Camp OBFC. למרות שהיתה שביעות רצון גבוהה של כל המשפחות מהטיפול, רק ב 2 מתוך 5 המשפחות שלקחו חלק בטיפול נצפה פתרון מלא של הניכור ההורי.

ממצא 5: מרבית החוקרים מצאו כי כפיה של התערבות קלינית על ידי בית המשפט והטלת סנקציות על ידי בית המשפט על אי-ציותות הם אפקטיביים

- עם זאת, האפקטיביות מתייחסת להפחחת הניכור הורי בלבד Ready, 2015; Sullivan et al., 2010; Toren e al., 2013; Warshak (2010)
- לעומת זאת, גיונסטון וגולדמן (Johnston & Goldman, 2010) ערכו מחקר רטרוספקטיבי בקרב 37 בוגרים שהיו חשופים לניכור הורי בילדותם. כולם דיווחו שהיו לטיפול או ייעוץ קליני במהלך הזמן של סכוך הגירושין. רביע מהם היו לטיפול בעקבות צו של בית משפט. נמצא כי לרובם הטיפול הכפוי לא עזר לחידוש הקשר, וכן חלקם העשו על בית המשפט ועל ההורים שלהם על שחייבו אותם ללבת לטיפול.

ממצא 6: האם יש לחכות לפתרון טבעי של הניכור ללא התערבות חיצונית?

- טענת הספרות המדעית: אי התערבות מיידית ומהירה במצבים של ניכור הורי עשויה להיות בעלת השפעה הרסנית על המצב.
- קרטראייט (Cartwright, 1993) מסביר כי למרות שבדרך כלל נהוג לחושב שהזמן רפואי את הכל הרי שבמקרים של תסמונת הניכור הורי חלוף הזמן גורם להחמרה המצב ולא לשיפורו.
- גרדנר (Gardner, 2001) טוען כי הזמן "משחק" לטובת ההורה המנכער, משום שככל "ש망זבזים" יותר זמן כך יש יותר אפשרות להורה המנכער לעשות שטיפת מוח ליד נגד ההורה המנכער.
- לונד (Lund, 1995) קוראת להתערבות מיידית ומצינית כי ברגע שנוצר הניתוק בין הילד להורה עלולה להיווצר פוביה כלפי אותו הורה שתתחזק על ידי המשך הניתוק

2 קבוצות של חוקרים הסיקו ממחקרם כי יש לחכית לפתרון טבי של הניכור ההורי ולהימנע מהתרבותות חיצונית

- דונ וhdrיך (Dunne & Hedrick, 1995) מצאו שטיפול קליני היה אפקטיבי רק במעט מהמקרים, והסיקו לכך כי במצבים של קונפליקטים חריגיים בין ההורים עדיף להניח ליד ויש להמתין עד להתחזקות כוחותיו הנפשיים כאשר יוכל לבחור בעצמו את אופי הקשר עם כל אחד מההוריו
- ג'ונסטון וגולדמן (Johnston & Goldman, 2010), שערכו מחקר רטראנסקטיבי בקרב בוגרים, מצאו כי כמעט בכל המקרים הקשר בין הורה המנכער לידי התREDIS בגיל ההתבגרות המאוחר או עם כניסה של הילד לגיל הבגרות הצעירה באופן טבעי ללא העזרה של היועץ/מטפל. הם הסיקו לכך כי יש לתת קשר מחדש באופן טבעי לדורת הגיל ההתבגרות המאוחר או הבגרות הצעירה.

ממצא 7: מחקר אחד מצא עדות לכך כי גישור מהו^ץ לכוטלי בית המשפט עדיף על הליך משפטי שעל פי רוב הוא עוין על מנת לפתור ניכור הורי (Lowenstein, 1998)

- לוינשטיין (1998, Lowenstein) השווה בין 16 משפחות שהיו בעימות משפטי לבין 16 משפחות שהשלימו הליך גישור לפני הדיוון המשפטי. בקרב המשפחות שעברו גישור הניכור הורי נפטר בתוך פחות מ 3 שנים, לעומת זאת במקרים של עימות משפטי הניכור הורי נפטר תוך שנתיים עד שמונה שנים.
- המשפחות שלקחו חלק בגישור הביעו שביעות רצון גבוהה יותר בהשוואה למשפחות של המקרים של היריבות.

ממצא 8: מספר מאפיינים של טיפול קליני נמצאו אפקטיביים במקרים של ניכור הורי (Templer et al., 2017)

- הגנה על הילדים מהמשך הפגיעה שנגרמת להם על ידי הניכור הורי
- שיפור רוחתו הפסיכולוגית של הילד
- טיפול בעיותי חשיבה של הילד וחזקזק מימון חשיבות הביקורתיות שלו
- שיפור מערכת היחסים בין ההוראה המנוכר לילד
- הכנת ההוראה המנוכר לקראת השיפור במערכת היחסים בין הילד להורה המנוכר
- שיפור מערכת היחסים בין ההוראים והתקשרות במשפחה
- הדרכה פסיכו-חינוכית לכל חברי המשפחה ביחס לניכור הורי

תובנות מהסקירה

- הסקירה מלמדת אותנו מה אנחנו לא יודעים
- הסקירה מלמדת אותנו שהאפקטיביות של דרכי התמודדות והתרבותות שנמצאו בשימוש במקומות שונים בעולם במקרים של ניכור הורי לא מספיק ברורה וידועה
- הסקירה מכוonta אותנו ביחס למחקרים שרצוי לעשות בהמשך
 - מחקרי הערכה מהימנים ותקפים
 - הרחבת המדדים לבחינת אפקטיביות התרבותות
 - יש לכלול את נקודת המבט של הילד, תפיסותיו ורגשותיו
- עדויות אמפיריות לא מחליפות את הבסיס הערciי והנוורמטי של זכויות הילד שצורך להנחות את התרבותות עם ילדים במצבים אלה